

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Аннотация. Бұл жұмыста бастауыш мектепте функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың заманауи әдістері қарастырылады. Бастауышта оқыту кезеңінде бастысы - әр баланың ойлау қабілетін талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, жіктеу, қорытынды, жүйелеу, теріске шығару, шектеу сияқты логикалық әдістермен дамыту. Бастауыш мектепте функционалдық сауаттылықты сабақта қалыптастыруға логикалық әдістер деңгейіне сәйкес тапсырмалар көмектеседі.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, тиімді формалар, оқытудың белсенді әдістері мен тәсілдері.

Уақыттың заманауи талаптары - біздің балаларымыз күн сайын ұтымды және ерекше шешім табуы қажет ететін көптеген міндеттерге тап болады. Осы орайда мұғалімнің алдына жаңа міндеттер қойылады. Міндеттерді сауатты шешуге ғана емес, қорытынды жасауға, жинақталған білімді жүйелеуге, қажетті ақпаратты өз бетінше ала білуге үйрету талап етіледі. Неміс ғалымдарының зерттеулері көрсеткендей, адам оқығандарының тек 10%-ын, естігендерінің 20%-ын, көргендерінің 30%-ын ғана есте сақтайды; ал сөйлегенде және нақты іс-шараларға қатысқанда ғана ол материалды 90% есте сақтайды және сіңіреді [1, б. 7].

Баланы оқуға, үлкен көлемдегі ақпаратты бағдарлауға, мәтінмен жұмыс істеуге қалай үйрету керек деген мұғалімнің алдында сұрақтар туындайды? Белсенді танымдық белсенділікті қалай шақыруға болады? Оқуға деген оң көзқарасты қалай оятуға болады? Функционалдық сауаттылықты қалай қалыптастыруға болады? Жаңа педагогикалық технологияларға, білім беру процесінің тиімді формаларына, танымдық, ақыл-ой белсенділігін дамытуға бағытталған оқытудың белсенді әдістері мен тәсілдеріне қажеттілік туындайды, бұл өз кезегінде әр оқушының білімін пысықтауға, байытуға, оның функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған [2, б. 26].

«Тақырыпсыз сабақ» әдісі.

Сипаттама: сабақтың тақырыбын зерттеудің сыртқы мотивациясын құруға бағытталған ТРИЗ-дің эмбебап әдісі. Бұл әдіс түсініксіз терминдермен қабылдауды бұғаттамай, оқушылардың жаңа тақырыпты зерттеуге қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Мысал: мұғалім тақтаға «тақырып» сөзін жазады, бәрі тақырыптың өзін көрсеткісі келмейтін мұғалімнің қолына назар аударғанша үзіліс жасайды.

Мұғалім: балалар, кешіріңіз, бірақ менің қолым сабақтың тақырыбын жазудан бас тартты және кездейсоқ емес сияқты! Міне, сіз сабақтың ортасында шешетін тағы бір жұмбақ: неге қол сабақтың тақырыбын жазудан бас тартты? Бұл сұрақ тақтаның бұрышында жазылады.

Мұғалім: балалар, сіз сабақтың басында тақырыптың жоқтығын талдап, дәлелдеуіңіз керек! Бірақ біз әлі де сабақты бастауымыз керек және біз таныс материалдан бастаймыз...

«Жалған балама» әдісі (ТРИЗ әдісі).

Сипаттама: тыңдаушының назары «немесе-немесе» баламасы арқылы толығымен ерікті түрде аударылады. Ұсынылған жауаптардың ешқайсысы дұрыс емес.

«Қадам-қадам» әдісі.

Сипаттама: интерактивті оқыту әдісі. Бұрын алынған білімді белсендіру үшін қолданылады. Авторы - Е.Д.Тимашева (Люберцы қ.).

Тақтаға қарай қадам басқан оқушылар бұрын зерттелген материалдан терминді, ұғымды, құбылысты және т.б. деп атайды.

«Мен сені өзіммен бірге аламын» әдісі.

Сипаттама: мұғалім көптеген нысандар жиналатын белгіні айтады. Сыныптың міндеті - бұл белгіні болжау. Мұны істеу үшін олар әртүрлі заттарды атайды, ал мұғалім оларды өзімен бірге ала ма, жоқ па дейді. Ойын оқушылардың бірі барлық «алынған» пәндерді қандай белгі біріктіретінін болжағанға дейін жалғасады [3, б. 15].

«Жақсы – жаман» әдісі.

Әдіс сабақта оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыруға, қайшылықтың қалай ұйымдастырылғаны туралы түсінік қалыптастыруға бағытталған.

Танымдық дағдыларды қалыптастырады: білім алушылар саналы және ерікті түрде ауызша сөйлеу мәлімдемелерін жасайды; себеп-салдарлық байланыстар орнатады; пайымдаудың логикалық тізбектерін құрады және дәлелдер келтіреді.

Сонымен қатар, оларда қалыптасады:

- кез-келген объектіде, жағдайда жағымды және жағымсыз жақтарын таба білу;
- қайшылықтарды шеше білу;
- объектіні, жағдайды әртүрлі позициялардан бағалау мүмкіндігі.

«Фишбоун» әдісі (Балық қаңқасы/балық сүйегі) - кез-келген түрдегі сабақтарда қолдануға болатын әмбебап әдіс. Бірақ «балық сүйегі» оқушыларға алынған ақпаратты арық жүйеге ұйымдастыруға көмектесу үшін алынған білімді жалпылау және жүйелеу сабақтарында тиімді қолданылады. Фишбоун - Балық қаңқасы түріндегі схемалық диаграммаға негізделген. Бастауыш мектеп жасындағы оқушыларға көлденең балықтың табиғи пішіні қолайлы.

МӘСЕЛЕ	Себебі	Себебі	ШЕШІМІ
--------	--------	--------	--------

Бұл техниканы жаратылыстану сабағы «өсімдіктер қандай» тақырыбында қарастырыңыз.
Мәселе. - Өсімдіктер қандай?

- 1 себеп - ағаштар, фактілер - бір үлкен діңі бар, қабығы жабылған, одан бұтақтар шығады;
- 2 себеп - бұталар, фактілер - көптеген діңдер бар - діңдер;
- 3 себеп - шөптер, фактілер - жұмсақ жасыл сабағы бар.

Қорытынды: өсімдіктің түрін анықтау үшін негізгі айрықша белгіні – дің түрін қарастыру керек.

Бұл әдіс оқушыларға тақырыпты зерттеу барысында ұсынылған барлық оқу материалдарын талдауға және тиісті қорытынды жасауға мүмкіндік береді [4, б. 31].

Шығармашылық қабылдауды дамытуға, ауысу механизмдерін жетілдіруге осындай жаттығулармен үнемі жұмыс жасау арқылы қол жеткізуге болады.

Осы әдістердің барлығы тақырыпты қабылдауды айтарлықтай жақсартуға көмектеседі, мектеп оқушысы қойылған міндеттерге қызығушылық тудырады.

Сабақта қолданылатын жұмыс әдістері мен тәсілдері оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған ақпараттық - білім беру ортасын дамытуға ықпал етеді. Әдістер мен тәсілдерді оқушыларда пікірталас пен ынтымақтастық мәдениетін дамыта отырып, біртіндеп енгізген дұрыс; бұл әдістерді қолдану бір сабақта қажет емес, ең бастысы - жұмыс жүйеде жүргізілуі керек.

Мұғалім балаларды баурап, олардың іс-әрекетінің маңыздылығын көрсетіп, өз қабілеттеріне деген сенімділікті оятуы керек.

Әдебиеттер:

1. Активные методы обучения. Электронный курс. Международный институт развития «ЭкоПро», Образовательный портал «Мой университет» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.moi-universitet.ru>. Scientific Cooperation Center "Interactive plus" 5 Content is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 license (CC-BY 4.0)

2. Бунеев Р.Н. Понятие функциональной грамотности // Образовательная программа «Школа 2100», Педагогика здравого смысла: сборник материалов / под ред. А.А. Леонтьева. – М.: «Баласс», ИД РАО, 2003.

3. Вершловский С.Г. Функциональная грамотность выпускников школ / С.Г. Вершловский, М.Д. Матюшкина // Социологические исследования. 2007. – №5.

4. Дубовик С.А. Современные приемы формирования функциональной грамотности в начальной школе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://urok.1sept.ru/articles/688028> (дата обращения: 07.06.2022).